

Eesti maakonniti ja Suomen maakunnittain: viron ja suomen kääpiösijat rinnakkain

Jussi Ylikoski

Toukokuussa 2020 viimeistelty käsikirjoitus, joka on lokakuussa 2020 julkaistu aikakauskirjassa *Sananjalka* 60, s. 76–101 (<https://journal.fi/sananjalka/article/view/90751>).

1. Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelen rikkaista sijajärjestelmistään tunnettujen sisarkielten, suomen ja viron, ”uusimpien” sijojen tai sijoja muistuttavien muodosteiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Huomion keskipisteenä ovat viron ja suomen niin sanotut distributiivit sekä suomen niin sanottu temporaali: Viron *-ti*-aineksisia muodosteita kuten *maakonniti*, *periooditi*, *suviti* ja *laupäeviti* vastaavat suomessa yhtäältä *-ttAin*-aineksiset distributiiviset muodosteet *maakunnittain* ja *jaksoittain*, toisaalta temporaaliset *kesäisin* ja *lauantaisin*. Näitä kaikkia on molempien kielten kielioppiperinteissä yksimielisesti pidetty denominaalisina adverbeina, mutta kyllin suurten tekstikorpusten tarkastelu on nyttemmin osoittanut, että niillä on myös monia morfosyntaktisia ominaisuuksia, joiden nojalla niitä voidaan pitää selvästi substantiivimaisempina ja sijamaisempina kuin tyypillisiä adverbeja.

Tämä tutkimus on jatkoa Ylikosken (2019) viron distributiivin kuvaukselle ja sitä muistuttavien suomen distributiivin ja temporaalin kuvaukselle (Ylikoski 2020). Suuret tekstikorpukset paljastavat, että nämä muodosteet eivät ole yksiselitteisesti denominaalisia adverbeja: Erityisesti distributiiveiksi kutsumani *-ti*- ja *-ttAin*-muodosteet ovat erittäin produktiivisia. Elementit *-ti* ja *-ttAin* muistuttavat suuresti sijasuffikseja varsinkin silloin, kun distributiiveilla on substantiiville ominaisia määritteitä, kuten relatiivilauseita sekä genetiivi- ja adjektiiviattribuutteja. Osa tällaisista ominaisuuksista on kuitenkin niin harvinaisia, että niiden löytämiseksi tarvitaan satojen miljoonien saneiden korpuksia. Tällöin voi olla syytä epäillä korpusten luotettavuutta; suuret aineistot voivat luonnollisesti sisältää monenlaisia rajatapauksia ja suoranaisia kielivirheitä.

Kieliopin ilmiöitä tutkitaan ensisijaisesti kielentutkijan oman kielitajun, intuition pohjalta. Seuraava metodologinen askel on tyypillisesti erilaisten autenttisten kielimateriaalien empiirinen tutkimus, ja vasta sen jälkeen on luontevaa siirtyä kielitieteen kolmanteen päämenetelmään, eksperimentalismiin. Tämä artikkeli edustaa tällaista korpustutkimusta seuraavaa ja sitä täydentävää kokeellista tutkimusta. Tarkastelemani viron ja suomen sukulaismiöt ovat paljastuneet korpusten perusteella niin samanlaisiksi, että lisätietojen saamiseksi on ollut mahdollista selvittää näiden ilmiöiden hyväksyttävyyttä paralleelisin, lähes identtisin kyselytestein. Vaikka kyseessä ovat läheiset sukulaiskielet ja niiden osin samaa alkuperää olevat ilmaisut, tässä kuvattavien kyselytestien tavoitteena on ollut ennen kaikkea viron ja suomen synkroninen kuvaus ja tähän liittyvä kontrastiivinen tutkimus.

Luvussa 2 luon lyhyen silmäyksen tutkimuksen taustaan eli viron ja suomen distributiivien sekä suomen temporaalin olemukseen. Luvussa 3 kuvaan virolaisilla ja suomalaisilla kieltenopiskelijoilla teettämäni kyselytestit ja niiden keskeiset tulokset: Suuri osa viron- ja

suomenkielisistä informanteista hyväksyy huomattavan osan ilmaisuista, joihin aiemmin ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Merkittävää on se, että käsitykset kyselytesteissä arvioitaviksi annettujen lauseiden hyväksyttävyydestä korreloivat selvästi sen mukaan, kuinka frekventtejä tutkitut ominaisuudet ovat autenttisissa kielimateriaaleissa: molempien kielten puhujat hyväksyvät erityisen selvästi relatiivilauseet ja melko usein myös genetiiviattribuutit, mutta muiden määritteiden hyväksymisessä on selvempiä kielikohtaisia eroja. Kirjoituksen päättää luvun 4 kokoava pohdiskelu siitä, miten juuri tämän tutkimuksen menetelmät auttavat hahmottamaan, missä määrin tarkastellut ilmiöt kuuluvat viron ja suomen sijajärjestelmiin tai niiden reunoille.¹

2. Taustaa

Tämä artikkeli on jatkoa Ylikosken (2019; 2020) tutkimuksille, jotka kuvaavat viron *-ti-* distributiivin sekä suomen *-ttAin-* distributiivin ja *-isin-* temporaalin niin sanottuina kääpiösijoina – substantiivin sijamuotojen kaltaisina kategorioina, joilla on substantiiveille ja sijoille tyypillisiä ominaisuuksia selvästi enemmän kuin muilla perinteisesti adverbiksi katsotuilla muodosteilla. Nimityksen *kääpiösija* mallina on tähtitieteen *kääpiöplaneetta*, jolla viitataan tiettyihin planeetanomaisiin taivaankappaleisiin, jotka eivät kuitenkaan täytä varsinaisen planeetan sinänsä sopimuksenvaraisia kriteerejä. Aurinkokuntamme tunnetuimman kääpiöplaneetan, Pluton, lisäksi kääpiöplaneettoja on muitakin. Samaan tapaan kääpiösijoina voidaan haluttaessa pitää myös muita sijajärjestelmän reunoilla olevia, osin sijojen tapaan toimivia muodosteita, kuten suomen prolatiiveja lausekkeessa *mailitse jossa on helpompi kaunistella asioita* (Ylikoski 2018, 2020). Tässä artikkelissa rajoitan kuitenkin termin *kääpiösija* viittaamaan ennen kaikkea nyt puheena oleviin distributiivi- ja temporaalimuodosteisiin.

Ylikoski (2019) kuvaa viron distributiivin käyttöä nykykieltä edustavissa tekstikorpuksissa (<http://www.keeleeveeb.ee/>) ja muissa internetistä löydettävissä teksteissä. Ylikoski (2020) puolestaan kuvaa suomen vastaavia ilmiöitä nimenomaisesti suomen kieleen ja suomalaisiin aineistoihin (<https://korp.csc.fi/>) keskittyen, mutta viron ja suomen varsin samankaltaisia kääpiösijojia ei ole toistaiseksi eksplisiittisesti vertailtu.² Tämän artikkelin päähuomio on yhtäaikaaisesti viron ja suomen kääpiösijojen syntaksissa ja semantiikassa – sekä niiden eroissa että yhtäläisyyksissä. Ylikoski (2019; 2020) tarkastelee myös näiden muodosteiden morfologiaa, jota on toki kuvattu tarkemmin jo kielten aiemmissa kuvauksissa. Esimerkiksi suomen *-isin-* temporaalit ovat melko heikosti produktiivinen kategoria, jonka kantasanat viittaavat säännöllisesti toistuviin ajankohtiin. Kiistattomista substantiivien sijamuodoista poiketen temporaaleilla ei ole erikseen yksikkö- ja monikkomuotoja, vaan aina

¹ Kiitän suuresti kaikkia informanttejani sekä esitän parhaat kiitokseni tutkimusaineiston keruussa ystävällisesti avustaneille Reili Argusille (Tallinna), Helle Metslangille (Tartto), Merit Müllerille (Tartto) ja Eveliina Mäntylälle (Oulu). Kiitän *Sananjalan* arvioijia arvokkaista artikkelin lopulliseen muotoon johtaneista neuvoista ja kommentista.

² Vaikka Ylikosken (2019; 2020) tutkimusten perustan muodostavat kielentutkijoiden käyttöön laaditut varsinaiset tekstikorpukset, niissä hyödynnetään korpuksena loppujen lopuksi koko internetiä tekstilajeineen ja hakumahdollisuuksineen.

semantiikaltaan monikollisia temporaaleja muodostetaan hieman epäsäännöllisesti niin yksikkö- kuin monikkovartaloista (esim. *iltaisin* mutta *päivisin*, toisaalta myös niin *pyhäisin* kuin *pyhisin*). Heikosta produktiivisuudesta huolimatta myös uudet temporaalit kuten *halloweenisin* ovat mahdollisia. Distributiiviset suffiksit *-ti* ja *-ttAin* sen sijaan ovat erittäin produktiivisia mutta nekin luvun suhteen ambivalentteja: kielenhuoltajat muistuttelevat kielenkäyttäjää siitä, milloin distributiivit tulee muodostaa yksikkö-, milloin puolestaan monikkovartaloista (esim. Mäearu 2008, 119–120; Kielitoimiston ohjepankki), mutta muodosta ja oikeakielisyydestä riippumatta niin esimerkiksi *pareittain* ja *viikoittain* kuin *parittain* ja *viikottain* viittaavat aina yhtä useampaan referenttiin.

Ylikosken (2019; 2020) päätteesejä on, että mainitun kaltaisia muodosteita voi luonnehtia kääpiösijoiksi juuri niiden sijamaisen morfosyntaksin ansiosta. Seuraavissa esimerkeissä distributiivimuodosteet poikkeavat prototyyppisistä adverbeista siten, että ne saavat substantiiveille ominaisia määritteitä, kuten relatiivilauseita (1–2) ja genetiiviattributteja (3–4). Esimerkit koostuvat autenttisista vironkielisistä lauseista (a) ja niiden suomennoksista (b):³

- (1) a. *Kobarpeavalud esinevad periooditi, mis võivad kesta 4-8 nädalat.*
b. *Sarjoittaista päänsärkyä esiintyy jaksoittain, jotka voivat kestää 4–8 viikkoa.*
- (2) a. *Raadiosaadet teeme meeskonniti, mida on 3–4, seega igauks saab saate tegemises osaleda oma tiimi koosseisus umbes kord kuus.*
b. *Radiolähetyksiä teemme ryhmittäin, joita on 3–4, jolloin jokainen pääsee osallistumaan lähetyksen tekemiseen tiimissään noin kerran kuussa.*
- (3) a. *Kategooriad on mallidel riigiti ja ka Eesti maakonniti erinevad.*
b. *Mallien kategoriat vaihtelevat valtioittain ja myös Viron maakunnittain.*
- (4) a. *Küll on aga võimalik võrrelda tunnitatusid ja nende proportsioone ametialati ja ametiala pearühmiti.*
b. *On tosin mahdollista vertailla tuntipalkkoja ja niiden suhteita toimialoittain ja toimialojen pääluokittain.*

Toisinaan etenkin viron distributiiveilla on myös eräänlaisia taipumattomia adjektiiviattributteja (5a–6a), joskus myös monikon genetiivissä taipuvia adjektiiveja (7a):

- (5) a. *Eri riigiti on professori nimetusel erinev tähendus, kuid meie riigis/ülikoolis kasutusel olevast süsteemist võiks ikkagi ülevaade olla.*
b. *Professorin nimikkeellä on eri maittain erilaisia merkityksiä, mutta meidän maassamme/yliopistossamme käytettävästä järjestelmästä saisi silti olla yleiskäsitys.*

³ Vironkielisten esimerkkien (1a–10a) ja suomenkielisten esimerkkien (11–14) verkkolähteet esitetään luettelona kirjoituksen lopussa; valtaosaa lauseista tarkastelee lähemmin Ylikoski (2019; 2020). Samoissa artikkeleissa on myös tarkemmin sijan määritelmistä meillä ja muualla.

- (6) a. *Teise võimalusena võivad eksperdid üles näidata oma huvi **allpool nimetatud valdkonniti**.*
 b. *Vaihtoehdoisesti asiantuntijat voivat ilmaista mielenkiintonsa **alla mainituin aihepiireittäin**.*
- (7) a. *Siiamaani on olnud alati patendi taotlemiseks, kas siis taotletakse siseriiklikku patendikaitset või nn täna olemasolevat Euroopa patenti, millel on omakorda piirangud **erinevate riigiti** jne, jne, väga keerukas süsteem.*
 b. *Tähän asti on ollut aina varsin mutkikas järjestelmä patentin hakemiseksi, haettiinpa kansallista patenttisuojaa tai nyt pätevää ns. eurooppapatenttia, jolla on vuorostaan rajoituksia **erilaisin maittain** jne. jne.*

Tässä nähtävien vironkielisten lauseiden ja niille esittämieni suomennosten hyväksyttävyyteen palataan jäljempänä. Huomattakoon jo nyt, että myös esimerkeissä (6a–7a) nähdyt nominatiivi- ja genetiivimuotoiset adjektiiviattribuutit noudattavat viron nominilausekkeiden tavanomaista syntaksia; palaan rakenteisiin *allpool nimetatud valdkonniti* ja *erinevate riigiti* (kirjaimellisesti ”alla mainittu aihepiireittäin” ja ”erilaisten maittain”) luvussa 3.2.

Yllä nähtävissä lauseissa viron *-ti*-distributiivin suomennokseksi sopii suomen *-ttAin-*distributiivi, joka vaikuttaa olevan jossain määrin myös sen etymologinen vastine. Viron distributiivin käyttöala on kuitenkin laajempi, kuten nähdään esimerkeistä (8a–10a) suomennoksineen:

- (8) a. *Aga **suviti, mis on ühtlasi ka minu lemmikaastaaeg**, käin Ridali Lennuklubis lendamas* – –
 b. *Mutta **kesäisin, joka on myös lempivuodenaikani**, käyn lentämässä Ridalin lentokerhossa* – –
- (9) a. *– – kuna nad ei olnud valmis töötama **laupäeviti, mis on adventistide jaoks jumalateenistusepäevaks*** – –
 b. *– – koska he eivät olleet valmiita työskentelemään **lauantaisin, joka on adventistien jumalanpalveluspäivä*** – –
- (10) a. *– – hakkavad loengud toimuma **iga kuu teise nädala teisipäeviti**.*
 b. *– – luentoja aletaan pitää **joka kuukauden toisen viikon tiistaisin**.*

Vironkielisten silmissä *suviti*, *laupäeviti* ja *teisipäeviti* eivät eroa edellä nähdystä distributiiveista, mutta suomeksi niitä vastaavat pikemminkin *-isin*-aineksiset temporaalit *kesäisin*, *lauantaisin* ja *tiistaisin*. Suomen distributiivi ja temporaali ovatkin itse asiassa useimmiten lähes täydennysjakaumassa: distributiiveja *lauantaittain* ja *tiistaittain* ei käytännössä juuri esiinny, ja samoin esimerkiksi *kesittäin* on harvinainen, joskaan ei

mahdoton.⁴ Temporaali *-isin* muodostetaan vain toistuvia ajankohtia ilmaisevista substantiiveista, joten esimerkkien (2a–7a) käänöksissä sellaisilla ei olisi sijaa. Temporaalin merkityksestä muuten on huomattava, että ne ”ilmaisevat lauseen kuvaaman tilanteen toistumista kantasanan tarkoittamana säännöllisesti toistuvana ajankohtana” (ISK § 378) toisin kuin esimerkiksi adessiivi *kesällä* tai essiivit *lauantaina* ja *tiistaina*, ja täsmällisempää olisikin luonnehtia *-isin*-temporaaleja merkitykseltään distributiiviseksi temporaaleiksi tai kenties pikemminkin temporaaliseksi distributiiveiksi; viron distributiivin merkitystehtävät ovat siis sekä temporaalisia että ei-temporaalisia.

Täsmällisimpien semanttisten määritelmien sijaan tämä artikkeli keskittyy etsimään näiden kolmen kääpiösijan morfosyntakseja ja niiden rajoja. Kuten esimerkeistä (8–10) nähdään, relatiivilauseiden ja genetiivattribuuttien kaltaiset määritteet ovat mahdollisia myös viron distributiivin temporaalisissa funktioissa, ja samanlaisia määritteitä on mahdollista käyttää myös näitä rakenteita suomen temporaalilla suomennettaessa. Suomen distributiivi ja temporaali käyttäytyvät varsin yhtenäisesti (Ylikoski 2020). Huomattava ero viroon on siinä, että suomessa vain harvat adjektiivit, kuten *eri* (*maittain*), *koko* (*kyläkunnittain*), *aimo* (*annoksittain*) ja *pikku* (*kappaleittain*), toimivat taipumattomina adjektiiveina. Virossa taipumatta jäävät myös perfektin partisiipit (6a). Preesensin partisiipista leksikaalistunut adjektiivi *erinev* ’eri(lainen)’ esiintyy distributiivin määritteenä marginaalisesti vain monikon genetiivissä, jolloin *erinevate riigiti* (7a) vertautuu selvästi viron ns. neljän viimeisen sijan – komitatiivin, abessiivin, terminatiivin ja essiivin – suomesta poikkeavaan morfosyntaksiin (EKG I, 52–53; Ylikoski 2019, 114–116, 125).⁵

Suomessa sen sijaan on mahdollista tavata lausekkeita, joissa distributiivi- ja temporaalimuotojen määritteinä ovat instruktiivimuotoiset adjektiivit (ks. myös suomentamani esimerkit 6b–7b):

(11) *Analyysissä tutkitaan yritykseen vaikuttavia makrotason tekijöitä tietyin aihealueittain.*

(12) *Nämä jakautuvat musiikillisin tyylipiirteittäin jakautuviin alakäytäntöihin, joilla kaikilla on omat musiikilliset erityispiirteensä.*

(13) *Kiertelen satunnaisin viikonloppuisin hämeenlinnan+ympäristön lähiöbaareja – –*

⁴ Temporaalien *kesäisin* ja *tiistaisin* sekä harvinaisten distributiivien *kesittäin* ja *tiistaittain* merkityserojen syvempi tarkasteleminen ei kuulu tämän artikkelin piiriin, mutta jälkimmäisiä tapaa, kuten distributiivia yleensäkin, etenkin varioimiseen viittaavien verbien (*vaihdella*, *vaihtua*, *jakautua* jne.) yhteydessä ikään kuin niiden rektiomääritteenä (esim. *aukioloajat vaihtelevat kesittäin/tiistaittain*). Yleensä temporaali- ja distributiivimuodot pysyttelevät kuitenkin täydennysjakauksessa; merkittävimmän poikkeuksen muodostavat melko leksikaalistuneet *päivisin* ja *päivittäin*.

⁵ Distributiivilauseke *erinevate riigiti* ’eri maittain’ rinnastuu siis tarkoin esimerkiksi essiivimuotoiseen nominilausekkeeseen *erinevate riikidena* ’eri(IIsinä) maina’. Vielä sijamaisempi distributiivirakenne on *erinevate kohvikuteti* ’eri kahviloittain’, jossa lausekkeen pääsana on monikkovartaloinen *kohvikuteti* pro tavallisempi *kohvikuti* (Ylikoski 2019, 115, 125). Muiden distributiivien yhteydessä en *erinevate*-määritettä ole kuitenkaan tavannut.

(14) *Ajatus olisi kierrellä jonkin verran kotiseutuani lämpimin kesäöisin hiljaiseen ajellen (60-70km/h) – –*

Virossa vastaavat instruktiivit ovat vaivoin mahdollisia, sillä vanhasta itämerensuomalaisesta instruktiivista on jäljellä vain epäproduktiivisia jäänteitä ja myös vuosisadan takaiset yritykset elvyttää instruktiivi jäivät tuloksiltaan vaatimattomiksi (Ross 1988, 130–141).⁶

Suhteellisesta harvinaisuudestaan huolimatta määritteellisten kääpiösijojen esiintymät näyttävät noudattavan selviä kieliopillisia sääntöjä. Relatiivilauseet ja genetiivimuotoiset omistaja-attribuutit ovat viron ja suomen kääpiösijoilla niin yhdenmukaisia ja loppujen lopuksi sen verran vakiintuneita, että on pieni ihme, että niitä ei ole aiemmin juurikaan huomioitu. Käytännössä ainoa poikkeus on Hammari (1993, 97, 151; 2006, 367), joka jo ennen nykyisiä korpuksia on havainnut suomen distributiivien käytöstä sellaisia esimerkkejä kuin *asteittain*, joista jokainen on näyttänyt luonnolliselta ja jo *Nykysuomen sanakirjan* (s.v. neljänneksittäin) sisältämän *Väliajat otettiin mailin neljänneksittäin*.

Ajatukset jo pari vuosisataa lähes muuttumattomina kuvattujen sijaparadigmojen jonkinlaisesta laajentamisesta ovat kieltämättä melko uskaliaita. Etenkin monenkirjavista verkkoteksteistä löytyy vaikka mitä, mutta hyväksyvätkö viron ja suomen puhujat todella lauseet, joita edellä on esitelty? Kääpiösijojen sijamaisia ominaisuuksia kartoittaessani (Ylikoski 2019; 2020) olen verrannut distributiiveja ja temporaalia yhtäältä virossa marginaaliseen ja fennistiikassakin ns. marginaalisijoihin luettuun instruktiiviin, toisaalta esimerkiksi viron adverbityyppiin *kaelakuti*, *seljakuti* ja niiden suomalaisiin vastineisiin *kaulakkain* ja *seläkkäin*. Viimeksi mainituilla adverbeilla ei vaikuta olevan substantiiveille tyypillisiä määritteitä edes miljardien saneiden korpuksissa, mutta näytön puuttumisesta ei sinänsä seuraa, etteikö sellaisia voisi olla olemassa. Tästä syystä seuraavassa puheeksi tulevissa kyselytutkimuksissa kartoitettiin myös sitä, miten hyvin viron- ja suomenkieliset informantit ovat valmiita hyväksymään substantiivilausekkeita keinotekoisesti muistuttavia adverbilausekkeita kuten **/??hiostunein kaulakkain*. Tällaisten lausekkeiden rinnalla substantiivimaiset distributiivi- ja temporaalilausekkeet ovat informanttien mukaan paljon hyväksyttävämpiä, eli ne todella näyttävät kuuluvan tutkimieni kielten sijajärjestelmien liepeille.

⁶ Kielet toki elävät jatkuvasti. Myös Rossin (1988) tutkimukset kaivannevat päivittämistä, sillä nykyvirossa instruktiivin käyttö vaikuttaa produktiivistuneen etenkin preesensin partisiipin toimiessa attribuuttina (esim. *ta tuleb kolisevi pudeli* 'hän tulee kilisevin pulloin'). Kiitän Karl Pajusalua tästä huomiosta.

3. Kyselytestien satoa

Kuvaan alla lyhyesti käyttämäni kyselytestien laatimisen ja toteuttamisen (luku 3.1) ja tämän jälkeen tutkimuksen tulokset. Tarkastelen ensin viron distributiivia sekä suomen distributiivia ja temporaalia yhdistäviä piirteitä (luku 3.2.1), minkä jälkeen huomiota saavat erityisesti näiden kahden kielen erot (luku 3.2.2). Lopuksi vertaan kääpiösijoja yhtäältä viron ja suomen sijataivutusten reunailmiöihin luettuihin instruktiiveihin ja toisaalta eräisiin ongelmattomampiin adverbeihin, joilta sijoille tyypilliset ominaisuudet näyttävät puuttuvan (luku 3.3).

3.1. Kyselytestien laatiminen ja toteuttaminen

Kyselytestejä tutkimusmenetelmänä ovat suomalaisessa kielitieteessä perusteellisimmin käsitelleet Vanhatalo (2005a) sekä Itkonen ja Pajunen (2010). Vanhatalo (mts. 30–32) esittää muun muassa tiiviin katsauksen fennistiikan eri aloilla suoritetuista kyselytutkimuksista, Itkonen ja Pajunen (mts. 74–94) puolestaan kuvaavat väljää eksperimentaatiota edustavan kyselytestimenetelmän asemaa empiirisen kielitieteen kentällä, korpuspohjaisen tutkimuksen ja tiukan eksperimentaation, kuten psykologivistisen silmänliiketutkimuksen, välissä. Kyselytestimenetelmä vaikuttaa viime vuosina lisänneen suosiotaan etenkin fennistiikan opinnäytetöissä, mutta kontrastiivisissa tutkimuksissa sitä ei näy laajemmin käytetyn. Poikkeuksia ovat Vanhatalon (mt.) tutkimukset viron ja suomen valitusverbien lähisynonymiasta sekä Pajusalun (1995) artikkeli viron ja suomen komparatiivimuotojen morfologiasta. Pajusalun tutkimus sisältää kyselytestin, jossa selviteltiin muun muassa komparatiivimuotojen *süvam* ~ *süvem* ’syvempi’ ja *roosampi* ~ *roosempi* vaihteluun vaikeuttavia tekijöitä. Näiden tutkimusten varsinaiset substanssit ovat melko kaukana viron ja suomen kääpiösijojen morfosyntaksista, mutta palaan eräisiin Pajusalun ja Vanhatalon havaintoihin luvussa 4.

Viron ja suomen toisiaan muistuttavien kääpiösijojen morfosyntaksin tutkimiseksi laadin keväällä 2019 liki paralleeliset kyselylomakkeet, joissa vastaajia pyydettiin esittämään neliportaisella asteikolla ”oman kielikorvansa käsitykset alla olevista lauseista, erityisesti niiden lihavoiduista osista” (liitteet 1 ja 2). Arvioitavia lauseita oli kummassakin lomakkeessa 29, joista osa keskenään lähes identtisiä. Valtaosa lauseista perustui autenttisiin viron- ja suomenkielisiin lauseisiin, joista suuri osa on Ylikosken (2019; 2020) kuvaamia ja osaksi edellä luvussa 2 toistettuja esimerkkilauseita. Noin puolet vironkielisten arvioitavikseen saamista lauseista oli käännöksiä suomesta viroon, kun taas suomenkielisten arvioitavana oli muun muassa lauseiden (1a–10a) suomennoksiin perustuvia lauseita. Huomion kohteena olleet lihavoidut osat sisälsivät erilaisia kääpiösijalausekkeita – distributiiveja ja temporaaleja, joiden määritteinä oli relatiivilauseita, genetiivimuotoisia substantiiveja, eri sijamuodoissa taipuvia ja taipumattomia adjektiiveja sekä pronomineja (*iga neljapäeviti, joka torstaisin*). Lisäksi kartoitettiin sitä, miten informantit suhtautuivat muutamiin instruktivirakenteisiin ja keinotekoisten substantiivilausekkeiden pääsanoiksi pakotettuihin adverbeihin. Valmistuttuaan tutkittavat lauseet ”sekoitettiin” järjestämällä vironkielisten lomakkeen lauseet

mekaanisesti aakkosjärjestykseen ja noudattamalla näin syntynyttä järjestystä myös suomenkielisen lomakkeen kysymyksissä.

Tutkimukseni informantteina toimi kaikkiaan 79 Oulun, Tallinnan ja Tarton yliopiston opiskelijaa. Suomenkielisen kyselylomakkeen täytti huhtikuussa 2019 yhteensä 39 Oulun yliopiston suomen kielen lauseopin kurssin opiskelijaa, joista kaikki ilmoittivat äidinkielekseen suomen. Toukokuussa 2019 lomakkeen virolaisen version täytti Tarton yliopistossa 17 vironkielistä viron lauseopin kurssin opiskelijaa ja edelleen syyskuussa 2019 Tallinnan yliopistossa 23 vironkielistä kielenhuollon opiskelijaa, yhteensä 40 vastaajaa. Vaikka molempien kielten vastaajaryhmät ovat verraten pienet, kyselyt tuottivat varsin selviä havaintoja siitä, minkälaisia lauseita kussakin kielessä hyväksytään. Vaikka kieltenopiskelijat ovat tavallisia kielenpuhujia tietoisempia kielenkäyttäjiä, samansuuntaisiin tuloksiin päädyttäisiin luultavasti myös muunlaisten informanttien avulla (ks. esim. Schütze 2016, 112–126).

Kyselyn tuloksia olisi mahdollista analysoida monin eri tavoin, mutta keskityn tässä artikkelissa verraten yksinkertaiseen havainnointiin. Koska informantteja on molemmista kielistä suunnilleen saman verran mutta vain nelisenkymmentä, käsittelen vastauksia prosenttilukujen sijaan absoluuttisina lukuina. Seuraavassa nostan esille kiinnostavimpina pitämiäni havaintoja, mutta liitteissä 1 ja 2 tarjoan lukijoiden nähtävälle ja tulevien tutkimusten pohjaksi kaikki saamani vastaukset.

3.2. Viron ja suomen kääpiösijojen morfosyntaktiset erot ja yhtäläisyydet

Kyselytestien päätavoitteena oli selvittää, missä määrin viron- ja suomenkieliset informantit hyväksyvät kääpiösijojen sijoille tyypillisen morfosyntaksin. Käsittelen ensin viron ja suomen yhteisiä piirteitä, sen jälkeen niiden keskeisimpiä eroja.

3.2.1. Sukukielten samanlaisuus

Kyselytestien tulokset ovat pääosin hyvin selviä ja erittäin valaisevia. Oli syytä odottaa, että edes kielellisesti valveutuneilla opiskelijoilla ei ollut ammatillisia ennakkotietoja tutkittavien ilmiöiden yleisyydestä tai niiden rajoista. Toisaalta oli odotettavissa, että osin hyvin keinotekoisesti laaditut kieliopin rajatapaukset eivät nauttisi erityisen laajaa hyväksyntää. Tutkimuksen päätulos on kuitenkin se, että monet tutkituista lauseista hyväksytään varsin laajasti. Erityisen mielenkiintoista on se, että tarkasteltujen kääpiösijojen sijamaisessa käytössä hyväksytään selvästi parhaiten ne piirteet, jotka ovat yleisimpiä myös todellisissa teksteissä: niin viron distributiivi kuin suomen distributiivi ja temporaali saavat määritteikseen ennen kaikkea relatiivilauseita ja genetiiviattributteja, ja juuri niitä myös kyselytestien informantit pitävät varsin luonnollisina. Korrelaatio korpusten ja kyselytestien välillä jatkuu myös marginaalisimmassa tapauksissa: harvinaisemmat ilmiöt hyväksytään heikommin, ja korpuksista täydelleen puuttuvat tarkoituksellisen keinotekoiset ilmaisutyypit kaikista heikoimmin.

Suomea ja viroa koskevat tulokset ovat sangen samanlaisia. Molempien kielten puhujat hyväksyvät lähes yhtä hyvin myös vieraan kielen mallin mukaan muodostetut lauseet. Toisinaan alkukieliset lauseet hyväksytään jopa selvästi heikommin kuin niiden vastineet Suomenlahden toisella puolella. Taulukossa 1 nähtävien lauseparien mallina olivat aidot viron- ja suomenkieliset lauseet (4a) ja (11), mutta ne hyväksytään vastaavasti paremmin suomessa ja virossa.

Taulukko 1. Esimerkkinä kahden lauseparin arvioinnit, vastaajina 40 viron- ja 39 suomenkielistä informanttia.

	OK	?	??	*
Küll on aga võimalik võrrelda tunnitatusid ametialati ja ametiala pearühmiti. (≈ esimerkki 4a)	12	11	10	7
On tosin mahdollista vertailla tuntipalkkoja toimialoittain ja toimialojen pääluokittain.	23	14	2	–
Analüüsis uuritakse ettevõtteid mõjutavaid makrotaseme tegureid teatud teemavaldkonniti.	20	15	4	1
Analyysissä tutkitaan yritykseen vaikuttavia makrotason tekijöitä tietyin aihealueittain. (= esimerkki 11)	12	5	13	9

Taulukossa 1 on nähtävissä, että vastauksissa voi olla melkoisesti variaatiota ja myös suhteellisen hyvin hyväksytyillä lauseilla voi olla samanaikaisesti paljon epäilijöitä. Kuten liitteet 1 ja 2 yksityiskohtaisemmin osoittavat, erityisen hyvin molempien kielten puhujat hyväksyvät lauseita, joissa perinteisesti adverbiksi luetun kääpiösijan substantiivinen ominaisuus on relatiivilause (taulukko 2). Lähes yhtä laajasti hyväksytään eräät genetiiviattribuutit (taulukko 3).

Taulukko 2. Parhaiten hyväksytyt relatiivilauseelliset kääpiösijat.

	OK	?	??	*
Nad ei olnud valmis töötama laupäeviti, mis on adventistide jaoks jumalateenistusepäevaks.	33	3	2	2
He eivät olleet valmiita työskentelemään lauantaisin, joka on adventistien jumalanpalveluspäivä.	24	9	5	1
Kobarpeavalud esinevad periooditi, mis võivad kesta 4–8 nädalat.	29	10	1	–
Sarjoittaista päänsärkyä esiintyy jaksoittain, jotka voivat kestää 4–8 viikkoa.	19	11	6	3

Taulukko 3. Parhaiten hyväksytyt genetiiviattribuutilliset kääpiösjat.

	OK	?	??	*
Mallid erinevad riigiti ja ka Eesti maakonniti .	28	11	1	–
Mallit eroavat maittain ja myös Suomen maakunnittain .	19	14	4	2
Alljärgnevas tabelis esitatakse biokütuste tarbimine Euroopa Liidu liikmesriigiti 2016. aastal.	17	15	7	1
Alla olevassa taulukossa esitetään biopolttoaineiden kulutus Euroopan unionin jäsenmaittain vuonna 2016.	20	13	5	1
Küll on aga võimalik võrrelda tunnitatusid ametialati ja ametiala pearühmiti .	12	11	10	7
On tosin mahdollista vertailla tuntipalkkoja toimialoittain ja toimialojen pääluokittain .	23	14	2	–

Tutkittujen lauseiden hyväksytyydessä on toki runsaasti variaatiota, joiden syitä voisi arvuutella pitkästikin. Olemassa olevista korpuksista ja lukemattomista verkkoteksteistä on löydettävissä kymmeniä genetiiviattribuutillisia lausekkeita kuten *Suomen kunnittain*, *Euroopan unionin jäsenmaittain* ja *USA:n osavaltioittain* (Ylikoski 2020). Kyselylomakkeen ja taulukon 3 *Suomen maakunnittain* hyväksytään selvästi heikommin kuin erityisen laajasti hyväksytty *Eesti maakonniti*. Yhdeksi syyksi voi epäillä kielenulkoista todellisuutta, jossa Viron maakunnilla on paljon selvempi merkitys ja rooli osana maansa aluehallintoa kuin niiden suomalaisilla vastineilla.⁷ Suomen *toimialojen pääluokittain* sen sijaan hyväksytään paremmin kuin alkuaan vironkieliseen lauseeseen (4a) perustuva *ametiala pearühmiti*.

3.2.2. Sukukielten erilaisuus

Läheisten sisarkielten samankaltaisuus mahdollistaa niiden tutkimisen lähes paralleelisin kyselytestein, mutta niiden välillä on myös eroja, jotka ohjasivat jo testien laadintaa. Kyselytutkimukset vahvistavat aiemman korpuspohjaisen tutkimuksen tarjoamaa kuvaa viron ja suomen kääpiösjöjen eroista.

Merkittävin semanttinen ero kahden sukulaiskielen kääpiösjöjen välillä on se, että viro tulee toimeen yhdellä *-ti*-distributiivilla, jonka funktiot kattavat eräänlaisessa täydennysjakaumassa olevat suomen *-ttAin*-distributiivin ja *-isin*-temporaalin. Tästä syystä ei ollut tarkoituksenmukaista selvittää, kuinka hyvin esimerkiksi lausekkeen *paaris nädalate reedeti* vastineena hyväksyttäisiin **parillisten viikkojen perjantaittain*. Sen sijaan tarkasteltiin suomen temporaalien kykyä saada substantiiveille ominaisia määritteitä (*parillisten viikkojen perjantaisin*). Tulokset ovat odotuksenmukaisia: etenkin relatiivilauseita ja genetiiviattributteja esiintyy todellisissa teksteissä melko paljon (Ylikoski 2020), ja myös

⁷ Toisaalta jälkikäteen kävi ilmi, että alkuperäisestä lauseesta (3a) muokattu ja kontekstistaan irrotettu *Eesti maakonniti* on kysymyslomakkeen lauseessa (taulukko 3) periaatteessa ymmärrettävissä myös elliptisenä nominatiivisubjektillisena lauseena merkityksessä '[ja myös] Viro [eroaa] maakunnittain'. Kiitän Karl Pajusalua tästä huomiosta.

monet informantit pitävät niitä mahdollisina, joskaan eivät yhtä selvästi kuin virolaiset informantit vastaavia viron distributiiveja (ks. taulukko 2 yllä sekä liitteet 1 ja 2). Suomen temporaalien produktiivisuus on varsin rajallinen, ja tästä syystä on ymmärrettävää, että tällainen kategoria ei tuntune kielenpuhujien kielitajussa yhtä sijamaiselta kuin lähes rajattoman produktiiviset distributiivit niin virossa kuin suomessa. Myös kääpiösijojen tutkimuksen pioneeri Jukka-Pekka Hammari (1993, 97, 151; 2006, 367) on havainnut sijamaisia ominaisuuksia vain suomen distributiivilla.

Merkittävin morfosyntaktinen ero viron ja suomen välillä oli niin ikään selvillä jo kyselyä laadittaessa. Molempien kielten kääpiösijoilla esiintyy korpuksissa erilaisia adjektiiviattribuutteja, mutta ne ovat harvoin samanlaisia. Ainoa yhteinen piirre on taipumaton *eri*, jota suomalaisessa kielioppiperinteessä pidetään lähinnä adjektiivina, kun taas käytännössä hyvin samanlaisissa tehtävissä toimiva viron *eri* luetaan toisinaan myös determinatiivisiin ja indefiniittisiin pronomineihin (esim. EKG I, 116; Erelt 2008, 445–446; ks. tarkemmin Ylikoski 2019, 119 lähteineen). Kyselytestien perusteella noin puolet vastaajista pitävät etenkin ilmaisuja *eri sorditi/lajeittain* ja *eri riigiti/maittain* ongelmattomina (ks. liitteet 1 ja 2).

Muut adjektiivit ja adjektiiveihin rinnastuvat partisiippiattribuutit käyttäytyvät virossa ja suomessa aivan eri tavoin. Tämä otettiin huomioon myös suunniteltaessa kyselytestejä, joissa adjektiivin merkinnän rajoja koeteltiin tarkoituksellisesti myös keinotekoisin lausein, joille laajatkaan korpuksot eivät ole pystyneet tarjoamaan malleja. Kyselylomakkeen malleina palvelivat muun muassa esimerkeissä (11–14) nähdyt todelliset lauseet, joissa suomen distributiivin ja temporaalin määritteinä toimivat instruktiivimuotoiset *tietyin (aihealueittain)*, *musiikillisin (tyylipiirteittäin)*, *satunnaisin (viikonloppuisin)* ja *lämpimin (kesäöisin)* sekä viron osalta yksikön nominatiivissa oleva partisiippimääritys *allpool nimetatud (valdkonniti)* (6a) ja monikon genetiivissä oleva *erinevate (riigiti)* (7a). Kummankaan kielen tekstimateriaaleissa ei ole merkkejä attribuuttiasemassa toimivista tai ylipäänsä adjektiivisista kääpiösijamuodoista, mutta koska suomen kääpiösijojen määritteenä esiintyvä instruktiivi muistuttaa muodoltaan distributiivin ja temporaalin tunnuksia *-ttain* ja *-isin*, suomenkielisessä kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös keinotekoisien lausekkeiden *tietyittäin aihealueittain*, *musiikillisittain tyylipiirteittäin* ja *lämpimisin kesäöisin* hyväksyttävyyttä.

Viron lausekkeiden *allpool nimetatud valdkonniti* ja *erinevate riigiti* suomalaisiksi vastineiksi tarjottiin vain instruktiiviattribuutilliset *alla mainituin aihepiireittäin* ja *erilaisin maittain*, mutta suomen instruktiivien vastineiksi tarjottiin vironkielisessä lomakkeessa niin nominatiivi- kuin genetiivimuotoisia partisiippeja sekä muita adjektiiveja yksikön ja monikon genetiivissä, mm. *tietyin aihealueittain* → *teatud/teatute teemavaldkonniti* ja *musiikillisin tyylipiirteittäin* → *muusikalise/muusikaliste stiilijooniti*.

Yllä mainittujen ja parin muun vastaavan lauseparin saamat arviot käyvät kokonaisuudessaan ilmi liitteistä 1 ja 2, mutta tiivistäen voi todeta, että näidenkin osalta hyväksynnät noudattelivat vastaavien ilmausten frekvenssiä todellisissa kieliaineistoissa. Molemmissa kielissä yleisimpiä adjektiiviattribuutteja ovat passiivin perfektin partisiipit ja niiden

leksikaalistumat (Ylikoski 2019; 2020); etenkin *teatud* ja *tietyin* ovat niin yleisiä, että autenttisista teksteistä on mahdollista löytää niinkin synonyymisiä ilmauksia kuin viron *teatud piirkonniti* ~ *erialati* ~ *teemati* ~ *teemavaldkonniti* ja suomen *tietyin alueittain* ~ *aihealueittain*. Kuten jo taulukon 1 yhteydessä todettiin, suomenkieliseen lauseeseen perustuva *teatud teemavaldkonniti* hyväksytään virossa jopa selvästi paremmin kuin suomalaisen originaalin *tietyin aihealueittain*. Temporaalinen *tietyin torstaisin* hyväksytään suomessa varsin varauksellisesti, mutta viron *teatud neljapäeviti* on enemmistön mielestä täysin ongelmaton tai vain hieman outo (taulukko 4); suomen melko epäproduktiivisten temporaalien distributiivia heikommasta kyvystä saada määritteitä oli puhetta jo yllä (ks. taulukko 2).

Taulukko 4. Partisiippeja kääpiösijojen määritteinä.

	OK	?	??	*
Analüüsis uuritakse ettevõtteid mõjutavaid makrotaseme tegureid teatud teemavaldkonniti.	20	15	4	1
Analyysissä tutkitaan yritykseen vaikuttavia makrotason tekijöitä tietyin aihealueittain.	12	5	13	9
Teise võimalusena võivad eksperdid üles näidata oma huvi allpool nimetatud valdkonniti.	12	15	10	2
Vaihtoehdoisesti asiantuntijat voivat ilmaista mielenkiintonsa alla mainituin aihepiireittäin.	5	15	10	9
Juhtkond koguneb selles saalis teatud neljapäeviti.	10	11	11	8
Johtokunta kokoontuu tässä salissa tietyin torstaisin.	–	7	15	17

Viron *teatud*-tyyppiset perfektin partisiipit poikkeavat tavallisista adjektiiveista siinä, että attribuutteina toimiessaan ne eivät kongruoi pääsanansa kanssa. Tällöin ero varsinaisten sijamuotojen ja perinteisesti adverbeiksi luettujen distributiivien välillä on melko huomaamaton: *allpool nimetatud valdkonniti* ja *teatud neljapäeviti* eivät poikkea esimerkiksi puoliksi synonyymisistä monikon paikallissijamuodoista *allpool nimetatud valdkondades* ja *teatud neljapäevadel*. Suomessa tavattavat *tietyin*-tyyppiset instruktiivit sen sijaan näyttävät ainakin osittain kongruoivan pääsanansa kanssa. Vaikka distributiivilauseke *tietyin aihealueittain* ja vastaava temporaalilauseke *tietyin iltaisin* (Ylikoski 2020) näyttävät osin rikkovan suomen substantiivilausekkeille ominaista sijakongruenssia, ilmiö ei ole ennenkuulumaton: myös komitatiivimuotoiset substantiivit voivat saada instruktiiviattribuutteja (*omin nokkineen* jne.; ks. esim. Sirola-Belliard 2016, 61–62, 85) ja toisaalta instruktiivien omat attribuutit voivat määräehdoin olla monen muotoisia (*näillä main, lakitta päin*; ks. Leskinen 1990).

Vaikka suomen *tietyin* ja *alla mainituin* eivät informanttien mukaan näytä sopivan kääpiösijojen partisiippiattribuuteiksi aivan yhtä hyvin kuin niiden taipumattomat virolaiset vastineet, suomen kääpiösijoilla on toisaalta piirteitä, jotka tuntuvat virosta puuttuvan. Suomen *tietyin* ja *alla mainituin* eivät ole ainoita kääpiösijoja määrittäviä instruktiivimuotoja, vaan vastaavia esiintyy jonkin verran myös muiden, varsinaisten adjektiivien toimiessa

kääpiösijojen attribuutteina. Kovin yleisiä lausekkeet *musiikillisin tyylipiirteittäin* ja *lämpimin kesäöisin* eivät ole (Ylikoski 2020), mutta kyselytestini mukaan edellisen hyväksyy suuremmista ongelmista yli puolet ja jälkimmäisenkin neljännes vastaajista (taulukko 5). Vaikka lukemat eivät ole päätä huimaavia ja ne ovat kaukana taulukoiden 2 ja 3 relatiivilauseiden ja genetiivien suosiosta, niiden tietynasteisen kieliopillisuuden puolesta puhuvat selvästi myös puhtaasti kongruoivien mutta keinotekoisten lausekkeiden *musiikillisittain tyylipiirteittäin* ja *lämpimisin kesäöisin* samoilta informanteilta saamat tuomiot. Toisin sanoen kyselylomakkeen täyttäneet arvioivat selvästi mahdottomiksi vain jälkimmäiset vaihtoehdot, ja niiden rinnalla instruktiiviattribuutilliset rakenteet – kyselyssä mukana myös *satunnaisin viikonloppuisin* (ks. liite 1) – vaikuttavat huomattavasti hyväksyttävämiltä. Oma lukunsa on kuitenkin voimakkaasti torjuttu *erilaisin maittain*, jota paljon luonnollisempi vaihtoehto on *eri maittain*.

Taulukko 5. Adjektiiveja suomen kääpiösijojen määritteinä.

	OK	?	??	*
Laulut jakautuvat musiikillisin tyylipiirteittäin moneen alatyyppiin.	8	14	12	5
Laulut jakautuvat musiikillisittain tyylipiirteittäin moneen alatyyppiin.	–	4	9	26
Haluaisin kierrellä autolla kotiseutuani lämpimin kesäöisin ja nauttia siitä yksin.	2	8	13	16
Haluaisin kierrellä autolla kotiseutuani lämpimisin kesäöisin ja nauttia siitä yksin.	–	–	5	34
Professorin nimikkeellä on erilaisia merkityksiä eri maittain .	16	15	6	2
Professorin nimikkeellä on erilaisia merkityksiä erilaisin maittain .	–	2	10	27

Tilanne virossa on toinen. Vaikka distributiivin määritteinä esiintyy lukuisia taipumattomia perfektin partisiippeja, yllä mainittujen suomen instruktiivien kaltaisia adjektiivimääritteitä ei ole. Ainoa havaitsemani taipuva adjektiivinen määrite on miljardien saneiden verkkoaineistoista vain pari kertaa tapaamani *erinevate*. Yllä todettiin, että monikon genetiivin käyttö lausekkeessa *erinevate riigiti* (7a) muistuttaa esimerkiksi essiivimuotoista nominilauseketta *erinevate riikidena*, mutta toisaalta kyse näyttää olevan vain tämän yhden sanan satunnaisesta esiintymisestä genetiivimuodossa ja tällöinkin on epäselvää, miten sen merkitys eroaa taipumattomana esiintyvistä *eri*-sanasta (Raadik 1993; Ylikoski 2019, 119). Tässä valossa on oikeastaan hieman yllättävää, että suomalaisten kääpiösijalausekkeiden pohjalta teoretisoiden muodostettuja virolaisia vastineita *muusikalis(t)e stiilijooniti* ja *sooja(de) suveöösiti* ei torjuta aivan yhtä kategorisesti kuin *erinevate riigiti*, joka lauseeseen (5a) sovitettuna on virokielisten informanttien selkeimmin torjuma lause (taulukko 6). Suomen tapaan tässäkin huomattavan ongelmattomana pidetään taipumattoman *eri*-sanän käyttöä.

Taulukko 6. Adjektiivieja viron kääpiösijan määritteinä.

	OK	?	??	*
Laulud jagunevad muusikaliste stiilijooniti mitmesse alamtüüpi.	2	8	18	12
Laulud jagunevad muusikalise stiilijooniti mitmesse alamtüüpi.	1	4	19	16
Tahaksin oma sünnikohas soojade suveöösiti autoga ringi sõita ja seda üksinda nautida.	1	4	16	19
Tahaksin oma sünnikohas sooja suveöösiti autoga ringi sõita ja seda üksinda nautida.	–	4	16	20
Professori nimetusel on erinevad tähendused eri riigiti .	18	15	6	1
Professori nimetusel on erinevad tähendused erinevate riigiti .	–	1	11	28

Suurimmat erot viron ja suomen kääpiösijojen morfosyntaksissa ovat siis adjektiiviattribuuteissa. Kummassakaan kielessä ne eivät ole tavallisia, mutta yleisimpiä ja myös parhaiten hyväksytyjä ovat molempien kielten taipumaton *eri* ja viron taipumattomat perfektin partisiipit. Suomessa partisiipit sen sijaan kongruoivat pääsanojensa kanssa, mutta vain puolittain, instruktiivissa. Suomessa instruktiiveja tavataan myös muista adjektiiveista, ja ne ovatkin huomattavasti yleisempiä ja hyväksytympiä kuin yksittäinen genetiivimuotoinen *erinevate* virossa. Suomen kääpiösijojä määrittävät instruktiivimuotoiset adjektiivit ovat siis mielenkiintoinen sijamainen piirre, joka viron distributiivilta puuttuu. Molemmissa kielissä kääpiösijojen tyypillisimpiä, yleisimmin hyväksytyjä määritteitä ovat relatiivilauseet ja possessiiviset genetiiviattribuutit. Yhtäläisyydet ovat kaiken kaikkiaan merkittävämpiä kuin erot.

3.3. Sijaparadigman reunamalla: kääpiösijat, instruktiivit ja adverbisemmat adverbis

Kääpiösijojen morfosyntaksia selvittelevien kyselylomakkeiden lauseet sisälsivät myös muunlaisia adverbialleja: instruktiiveja kuten *silmin* ja adverbeja kuten *kaulakkain*. Yksi lähtöhypoteesi oli, että suomen instruktiivi esiintyy lauseissa *Anna juoksi liehuvin helmoin* ja *Tyttö seisoi suljetuin silmin* funktioissa, jotka enemmän tai vähemmän kaikki äidinkieltään suomea yliopistossa opiskelevat hyväksyvät luonnolliseksi kieleksi. Tällaisten lauseiden saama hyväksyntä voi antaa vertailukohdan sille, mitä erilaisten kääpiösijarakenteiden saamista arvioinneista on syytä ajatella.

Viron osalta tilanne on hieman toinen, sillä instruktiivia ei pidetä virossa produktiivisena sijaparadigman jäsenenä. Sijaa yritettiin palauttaa kieleen 1900-luvun alkupuolella suomen mallin mukaisesti, mutta prosessi jäi puolitiehen: kirjakieli tuntee suhteellisen epäproduktiivisen muotokategorian, joka on ”sijan ja adverbis rajoilla oleva morfologinen muoto, jota käytetään nykykirjakielissä varsin suppeasti rajatuista sanoista” (EKG I, 51, 60; laajemmin ks. etenkin Ross 1988). Kahdella erilaisella lauseella pyrin lyhyesti selvittämään, kuinka produktiivisena ja sijamaisena instruktiivia voi virossa pitää. Lauseiden *Tyttö seisoi suljetuin silmin* ja *Tüdruk seisis suletud silmi* taustalla ovat Maila Talvion romaanin *Haapaniemen keinu* (1895) sisältämä *Ja tyttö seisoi suljetuin silmin ja veret poskilla* sekä kieliopin (EKG I, 61) esimerkkilause *Seisis suletud silmi*. Lauseiden *Anna juoksi liehuvin*

helmoin ja *Anna jooksis hõljuvi hõlmu* taustalla puolestaan on saman kieliopin *Jooksis lehvivi hõlmu*, jonka attribuutti *levvivi* on vaihdettu synonyymiseen mutta vähemmän idiomaattiseen sanaan *hõljuvi*.

Suomen ja viron attribuutillisia instruktiiveja arvioidaan varsin vaihtelevasti (taulukko 7). Lausekkeet *suletud silmi* ja *suljetuin silmin* hyväksytään lähes samalla tavalla; jälkimmäisellä tosin on perinteisen suomen kieliopin valossa huomattavan paljon epäilijöitä: vain kaksi kolmesta pitää sitä aivan ongelmattomana. Kieltenväliset erot nousevat esiin toisen lauseparin kohdalla. Suomen *liehuvien helmoin* kelpaa lähes kaikille suomenkielisille, mutta *hõljuvi hõlmu* on koko tutkimuksen epätasaisimmin arvioitu lauseke: hyväksyjä ja hylkääjiä on suunnilleen saman verran, ja puolet vastaajista on kahden vaiheilla; yhtenä syynä voi pitää ilmauksen epäidiomaattisuutta ja sitä, että verbi *hõljuma* viittaa monen kielitajussa pikemminkin leijumiseen kuin liehumiseen. Liitteet 1 ja 2 osoittavat, että suomen instruktiivit hyväksytään vain hieman paremmin kuin parhaiten hyväksytyt kääpiösijat määritteineen, mutta virossa monet distributiivilausekkeet voittavat selvästi lausekkeen *hõljuvi hõlmu*, kolme suosituinta myös kieliopistakin tutun lausekkeen *suletud silmi*.

Taulukko 7. Viron ja suomen instruktiiveja.

	OK	?	??	*
Tüdruk seisis suletud silmi .	28	6	4	2
Tyttö seiso <i>i</i> suljetuin silmin .	27	7	4	1
Anna jooksis hõljuvi hõlmu .	11	7	12	10
Anna juoksi liehuvien helmoin .	35	4	–	–

Toiseksi vertailukohdaksi valitsin kaksi hypoteettista lauseketta, joita alkuoletukseni mukaan ei juurikaan olisi hyväksytty: vaikka molemmissa kielissä on useitakin resiprookkista asemaa ilmaisevia adverbijohtimia kuten viron *-kuti* (*kaelakuti*, *seljakuti*) ja suomen *-kkAin* (*kaulakkain*, *seläkkäin*), ne eivät ole järin produktiivisia eikä niillä havaintojeni mukaan koskaan ole substantiiveille ominaisia määritteitä.

Taulukko 8. Viron *-kuti*- ja suomen *-kkAin*-adverbeja keinotekoisin partisiippimäärittein.

	OK	?	??	*
Armunud paar tantsis higistunud kaelakuti .	4	5	17	14
Rakastunut pari tanssi hiostunein kaulakkain .	–	1	11	27
Sõdurid seisid sirgestatud seljakuti .	3	5	16	16
Sotilaat seisoivat suoristetuin seläkkäin .	–	2	3	34

Taulukon 8 lauseet hyväksytäänkin varsin heikosti. Suomen *hiostunein kaulakkain* ja *suoristetuin seläkkäin* arvioidaan yhtä mahdottomiksi kuin edellä käsitellyt, samoin keinotekoisesti muodostetut *musiikillisittain tyylipiirteittäin* ja *lämpimisin kesäöisin* (taulukko 5). Tämä oli odotuksenmukaista, sillä tämänkaltaisia lausekkeita en ole onnistunut löytämään

mistään. Tällaisilla huomioilla on kuitenkin oma todistusvoimansa, sillä ilman nykyisiä miljardien saneiden tekstimassoja ja kyselylomakkeita jäisimme siihen perinteisen fennistiikan mukaiseen uskoon, että aivan yhtä olemattomia ja mahdottomia ovat vaikkapa lausekkeet *musiikillisin tyylipiirteittäin, Euroopan unionin jäsenmaittain ja jaksoittain, jotka voivat kestää 4–8 viikkoa*. Tällaisten ns. adverbien määritelmällisenä erona substantiiveihin pitäisi olla kyvyttömyys saada substantiiveille ominaisia määritteitä (ks. esim. Auwera 1999). Aidosti attestoimattomat ja suuren enemmistön hylkäävät lausekkeet kuten *suoristetuin seläkkäin* auttavat meitä kuitenkin näkemään, että suomen distributiivi ja temporaali ovat monin verroin sijamaisempia kategorioita kuin esimerkiksi adverbityyppi *kaulakkain, seläkkäin*.

Vironkielisessä lomakkeessa arvioitaviksi tarjottiin analogisiksi tarkoitettut lauseet lausekkein *higistunud kaelakuti* ja *sirgestatud seljakuti*, mutta tehtävänanto osoittautui epätäydelliseksi. Kovin moni informantti ei näitäkään hyväksy, mutta hieman useammat kuin vastaavien suomalaisten lauseiden arvioijat (taulukko 8). Paljastavaksi osoittautui kuitenkin erääseen lomakkeeseen lisätty kommentti ”komaga oleks OK”. Vastaajan mukaan kyseiset lauseet olisivat siis moitteettomia, mutta niistä puuttuvat pilkut. Pilkun paikkaa hän ei osoittanut, mutta se lienee partisiippien edellä: *Armunud paar tantsis, higistunud kaelakuti* merkitsisi suunnilleen ’rakastunut pari tanssi, hikiset kaulakkain’. Toisaalta viron nominatiivimuotoiset partisiipit voivat toimia myös funktioissa, joissa suomessa käytettäisiin essiivimuotoista partisiippiä (ks. esim. Uuspõld 1966, 61–62, 124–131). Tällöin lauseen *Sõdurid seisid, sirgestatud seljakuti* merkitys on ’sotilaat seisovat, suoristettuina seläkkäin’. Tästä syystä lauseiden tietynasteista hyväksyntää ei sellaisenaan voi pitää merkinä adverbien *kaelakuti* ja *seljakuti* kyvyistä saada partisiippiattribuutteja. Yhtä kaikki, puheena olevat lauseet hyväksytään selvästi heikommin kuin yksikään vironkielisen kysymyslomakkeen distributiivilauseista. Koska vastaavia rakenteita en ole havainnut myöskään todellisesta kielenkäytöstä, lopputulema on sama kuin suomen kielen osalta: on monta hyvää syytä luonnehtia viron distributiivia sijamuotoja lähenteleväksi kääpiösijaksi, mutta *kaelakuti, seljakuti* ja muut vastaavat adverbit eivät sellaisia näytä olevan.

Vaikka kaikilla arvioitetuilla kääpiösijarakenteilla on epäilijöitä, hyväksyjien määrä on pääsääntöisesti suurempi. Todelliseen kielenkäyttöön perustuvien lauseiden keskimääräinen arvio on yleensä molempien kielten osalta lievästi varovainen ”?” eli *vähän epätavallinen, natuke ebatavaline* – virossa kolmen lauseen osalta jopa *täiesti OK*. Yhteenlasketut vastaukset keskiarvoineen ovat nähtävissä liitteissä 1 ja 2.

4. Yhteenvedoa ja pohdintaa

Yllä tarkasteltuja viron ja suomen distributiivisia ja temporaalisia muodosteita on perinteisesti pidetty denominaalisina adverbeina. Viron *-ti*-distributiivia ei ole käytännössä koskaan ehdotettu sijaksi, mutta suomen *-ttAin*-distributiivin osalta tällaisella ajatuksella on leikkinyt Hammari (1993, 95–97, 151). Hammarin pohdinnat jäivät kuitenkin unohduksiin, kunnes suomen distributiivien ja *-isin*-temporaalien todellista käyttöä kävi mahdolliseksi tutkia nykyisten korpusten avulla. Ylikosken (2020) havaintojen mukaan sekä distributiiveilla että myös *-isin*-temporaaleilla onkin niin paljon sijamaisia ominaisuuksia, että niitä voi luonnehtia eräänlaisiksi kääpiösijoiksi eli hyvin sijamaisiksi kategorioiksi, jotka eivät kuitenkaan täytä kaikkia suomen sijoille asetettuja odotuksia. Varsin samanlaiseksi on paljastunut viron distributiivi (Ylikoski 2019), jonka funktiot kattavat pääpiirteissään kaikki suomen distributiivin ja temporaalin funktiot.

Tämä artikkeli on koonnut rinnakkain uusimmat tiedot viron ja suomen kääpiösijoista ja laajentanut tutkimuksen menetelmät kolmannelle, kielentutkijan omaa intuitiota ja korpuksia seuraavalle tasolle – kokeelliseen tutkimukseen. Tutkimus on vahvistanut entisestään niitä oletuksia, joita jo Hammari (1993) on lyhyesti hahmotellut ja korpustutkimukseni ovat hiljattain tukeneet. Vaikka esimerkiksi tämän kirjoituksen otsikon *Eesti maakonniti* ja *Suomen maakunnittain* ovat melko harvinaisia lausekkeita, niitä todella esiintyy teksteissä muutaman miljoonan sanan välein. Se ei ole paljon, mutta jos aiheesta kysytään kielenpuhujien mielipiteitä, ne ovat melko positiivisia: valtaosa 40:stä viron- ja 39 suomenkielisestä informantista pitää tällaisia lausekkeita enemmän tai vähemmän moitteettomana itämerensuomena (taulukko 3). Arviot yksittäisistä lauseista tosin vaihtelevat monin tavoin, joiden mahdollisia syitä on luvussa 3 tarkasteltu eri näkökulmista.

Muutamalla kymmenellä kieltenopiskelijalla toteutettu kyselytutkimus ei anna tyhjentävää kuvaa tarkasteltujen kääpiösijarakenteiden kieliopillisuudesta. Toisaalta kääpiösijojen kyky saada substantiiveille ominaisia määritteitä lienee nyt kuvattu jopa kattavammin ja monipuolisemmin kuin mitä esimerkiksi suomen instruktiivin ja abessiivin määritteistä tiedämme. Kokeellinen menetelmä kantaisi varmasti hedelmää myös muita suomen ja viron taivutusjärjestelmien reunailmiöitä tutkittaessa. Jo tämä tutkimus paljastaa muun muassa sen, että äidinkieltään suomea yliopistossa opiskelevista informanteistani jopa kolmannes vierastaa fennisteille niinkin tavanomaista lauseketta kuin *suljetuin silmin* (taulukko 7).

Kysely kielentutkimuksen menetelmänä koetaan usein hieman toissijaiseksi tutkijan oman intuition ja korpusten rinnalla, ja siihen päädytään käytännössä yleensä vasta tutkimusprosessin myöhemmissä vaiheissa (Itkonen & Pajunen 2010). Kyselytestien harrastajat ovat toisinaan käyttäneet paljon energiaa menetelmän puolustamiseen, mutta sen arvoa ei sinänsä enää ole tarpeen epäillä (esim. Vanhatalo 2005a; Schütze 2016). Tässä tutkimuksessa menetelmä on palvelut menetelmänä eikä tutkimuskohteena itsessään, mutta joitakin yleisempiä huomautuksia voi esittää.

Viron ja suomen kääpiösijojen sijamaisen morfosyntaksin vertailu edustaa toisenlaista tutkimusta kuin kyselymenetelmäavusteinen komparatiivien morfologian tai leksikaalisen semantiikan vertailu (Pajusalu 1995; Vanhatalo 2005b), mutta tulokset ovat yhtä hedelmällisiä. Kyselytutkimuksen tulokset ovat varsin yhdenmukaisia korpustutkimusten tarjoamien havaintojen kanssa; molemmat menetelmät vaikuttavat toimivan ja tukevan toisiaan. On selvää, että heterogeenisemmat ja suuremmat informanttijoukot tekisivät tästäkin tutkimuksesta edustavamman ja luotettavamman, aivan kuten suuret korpukset tapaavat voittaa pienemmät tekstiaineistot.

Yllä on tehty selkoa viron ja suomen kääpiösijojen eroista ja yhtäläisyyksistä. Lukumääräisesti merkittävin ero näiden kahden kielen välillä on se, että vironkielisen kysymyslomakkeen distributiivit hyväksytään keskimäärin paremmin kuin suomen distributiivit ja temporaalit. Tätä voi pitää lähtökohtaisesti merkinä siitä, että viron distributiivi on syntaksiltaan sijamaisempi kuin sen suomalaiset vastineet. Viron ja suomen komparatiivien muodostusta tutkinut Pajusalu (1995) on havainnut *a*-vartaloisten komparatiivien (*kivampi*, *kihvtam*) lisääntyneen ja lisääntyvän *e*-komparatiivin (*kivempi*, *kihvtem*) kustannuksella molemmissa kielissä, mutta hän huomauttaa yhdestä olennaisesta erosta vastaajaryhmiensä välillä (mas. 215): ”Viron koehenkilöt antavat nimittäin runsaasti kategorisia vastauksia.” Pajusalu selittää tämän eron johtuvan lähinnä siitä, että *a*-vartalon yleistyminen on edennyt virossa suomea pidemmälle ja vastaajat ovat tästä syystä varmempia kannoistaan; toisaalta hän kiinnittää huomiota siihen, että etenkin vanhempien virolaisten kategorisia vastauksia on voinut ohjata se tosiasia, että kirjakielellä on Virossa ollut vanhastaan suurempi prestiisiasema kuin Suomessa.

Kiinnostavaa kyllä, Vanhatalon (2005b) tutkimukset lähisyronyymien semantiikasta antavat virolaisista ja suomalaisista aivan päinvastaisen kuvan: suomalaisten vastauksissa oli enemmän sisäistä variaatiota ja laajemmat skaalat, kun taas virolaiset antoivat enemmän neutraaleja ja epävarmoja vastauksia. Vanhatalokin etsii havainnoilleen myös kielenulkoisia selityksiä: oliko syy suomenkielisen tutkijan taidoissa, kahden erilaisen yhteiskunnan kulttuurieroissa vai peräti siinä, että virolaisten ja suomalaisten kielet ja niihin koodatut maailmankatsomukset ovat niin erilaisia? Varmoja vastauksia tällaisiin kysymyksiin on vaikea löytää, mutta Pajusalun ja Vanhatalon suorastaan ristiriitaiset havainnot virolaisten ja suomalaisten kategorisuudesta ja epävarmuudesta kannustivat etsimään jonkinlaisia vastaavia eroja myös tämän tutkimuksen vastauksista. Kummankin kielen kyselylomakkeissa oli arvioitavana 29 lausetta ja arvioijia oli yhteensä 79. Kun kaikkiaan 2 290 arviosta (liitteet 1 ja 2) laskee epävarmojen eli ?- ja ??-vastausten osuuden, tulos on mielenkiintoisen tasaväkinen: niin viron- kuin suomenkieliset informantit tulkitsivat epävarmoiksi keskimäärin 13,2 lausetta 29:stä. Mahdollisten kansallisten erojen selvittelyssä riittää siis vielä työskarkaa, mutta tässä tutkimuksessa viro ja suomi muistuttavat suuresti toisiaan lähes joka näkökulmasta.

5. Lopuksi

Tässä artikkelissa olen vertaillut viron ja suomen vanhastaan adverbeiksi luettuja mutta paikoin varsin sijamaisia distributiivi- ja temporaalimuotoja toisiinsa niin aiempien korpuspohjaisten tutkimusten kuin niiden jälkeen toteutetun kyselytutkimuksen valossa. Tutkimus vahvistaa, että näitä muodosteita voi pitää kääpiösijoina eli selvästi tavallisia adverbeja sijamaisempina, substantiivilausekkeen pääsanana tavoin toimivina muotoina. Vaikka viron ja suomen kääpiösijat paljastuvat hyvin samankaltaisiksi, viron distributiivin substantiivimainen käyttö hyväksytään jonkin verran paremmin kuin sen suomalaisten vastineiden. Etenkin taipumattomia partisiippeja määritteekseen saadessaan viron distributiivi sopii viron sijajärjestelmän jäseneksi paremmin kuin suomessa toisinaan instruktiivimuotoisia attributteja saavat distributiivi ja temporaali suomen sijojen joukkoon. Kokonaisuutena kyselyn tulokset osoittavat, että tutkittujen lauseiden hyväksytyys muodostaa pitkän jatkumon lähes kaikkien hyväksymistä lähes kaikkien torjumiin lauserakenteisiin (liitteet 1 ja 2). Absoluuttisia rajoja kieliopillisten ja epäkieliopillisten lauseiden välillä ei voi osoittaa.

Paljon on saatu selville, ja yhtä ja toista jää vielä selvittämättä. Aivan oma tutkimusaiheensa olisi kysymys viron ja suomen kääpiösijojen, etenkin distributiivien, alkuperästä: Ainakin sellaisilla muodosteilla kuin *külati* ja *kylittäin* tai *maakonniti* ja *maakunnittain* on sanastontutkimuksen näkökulmista katsottuna yhteinen alkuperä. Voisiko ajatella, että myös syntaksin näkökulmasta katsottuna sellaisilla lausekkeilla kuin *Eesti maakonniti* ja *Viron maakunnittain* tai *eri külati* ja *eri kylittäin* voi olla tavalla tai toisella yhteinen, muinainen alkuperä? Voiko kantasuomeen rekonstruoida myös distributiivisijan, jonka sijamaiset ominaisuudet ovat säilyneet lahden molemmiin puolin?

Samoin vastaamatta jää se, mitä kielenhuollon tulisi kääpiösijoista ajatella. Toistaiseksi lähinnä ainoaksi kielenhuollolliseksi kannanotoksi voi katsoa *Nykysuomen sanakirjan* valinnan ottaa esimerkistönsä lause *Väliajat otettiin mailin neljänneksittäin*. Jos viron ja suomen kielenhuoltoelimet haluavat ottaa kantaa mm. tässä artikkelissa tarkasteltujen lauseiden oikeakielisyyteen, suuntaviivoja voivat näyttää havainnot, että etenkin genetiiviattribuuttien ja relatiivilauseiden määrittämät kääpiösijamuodot ovat alhaisesta frekvenssistään huolimatta moniaalla käytettyjä rakenteita, joita valtaosa informantteinani toimineista kieltenopiskelijoista pitää enemmän tai vähemmän moitteettomina ja käyttökelpoisina. Sijamaisten kääpiösijarakenteiden alkuperästä tai täsmällisestä kategoriakuuluvuudesta huolimatta vaikuttaa siltä, että kahdessa sisarkielessä näin samankaltaisina esiintyvillä rakenteilla on jo pitkään ollut luonnolliset, suorastaan huomaamattomat paikkansa. Nähtäväksi jää, mihin suuntaan niiden kehitys kulkee nyt, kun osaamme entistä paremmin huomioida niiden olemassaolon.

Lähteet

Esimerkkilauseiden verkkolähteet (viitattu 22.2.2020)

- (1a) <https://www.virtuaalkliinik.ee/uudised/2016/03/03/kusimused-arstile-kelle-juurde-on-raske-paaseda>
- (2a) <http://www.nooredliidrid.ee/tartu-noorte-reformiklubi/>
- (3a) https://et.wikipedia.org/wiki/Malli_arutelu:Haldus
- (4a) <https://blog.stat.ee/2012/10/02/tunnitasu-tousis-2010-aastal-vaid-korgharidusega-palgatootajatel/>
- (5a) <https://www.ttu.ee/doc.php?14930>
- (6a) https://ec.europa.eu/info/jobs-european-commission/experts/become-expert-european-commission_et
- (7a) <https://www.valitsus.ee/et/uudised/vabariigi-valitsuse-pressikonverents-14-veebbruar-2013>
- (8a) <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=valgusorava20140201.2.9>
- (9a) <http://www.advent.ee/artikkel/822/moldova-adventkirik-apelleerib-kohtuotsuse/>
- (10a) <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/tipptegijad-hakkavad-gumnasistidele-ettevotlust-opetama?id=32997007>
- (11) <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/14149>
- (12) <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19911/luovamie.pdf>
- (13) <https://keskustelu.suomi24.fi/t/9963281/lahiobaarit>
- (14) <https://keskustelu.suomi24.fi/t/11088157/minka-auton-ostaisin-cruisailuun-kesaoina>

Kirjallisuus

- Auwers, Johan van der 1999: Adverbs and adverbials. Keith Brown ja Jim Miller (toim.): *Concise encyclopedia of grammatical categories*, 8–12. Elsevier, Amsterdam.
- EKG I = Erelt, Mati – Kasik, Reet – Metslang, Helle – Rajandi, Henno – Ross, Kristiina – Saari, Henn – Tael, Kaja – Vare, Silvi 1995: *Eesti keele grammatika I. Morfologia. Sõnamoodustus*. Eesti Keele Instituut, Tallinn.
- Erelt, Mati 2008: Veel kord vaegomadussõnadest. *Keel ja Kirjandus* 51, 442–449.
- Hammari, Jukka-Pekka 1993: Muistoonpanoja nimityksen merkityksestä kielen hahmotuksessa. *Kielitieteellisiä muistoonpanoja* 5, 80–191. Oulun yliopisto, Oulu.
- 2006: Vääntöä suomen sijataivutuksesta. Anneli Pajunen ja Hannu Tommola (toim.): *XXXII Kielitieteen päivät Tampereella 19.–20.5.2005*, 347–372. Tampere University Press, Tampere.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> [viitattu 22.2.2020].
- Itkonen, Esa & Pajunen, Anneli 2010: *Empiirisen kielitieteen metodologia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Kielitoimiston ohjepankki = Kielitoimiston ohjepankki: i vai ei i:tä? (viikoittain, kaksostutkimus, kolmoishyppy). Saatavilla <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/567> [viitattu 22.2.2020].
- Leskinen, Juha 1990: *Suomen kielen inkongruentit instruktiivirakenteet ja niiden tausta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Mäearu, Sirje 2008: Sõnamoodustusabi. Maire Raadik (toim.): *Keelenõuanne soovitab* 4, 95–120. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn.
- Pajusalu, Karl 1995: *Parree ja param*. Kaksitavuisten A-vartaloiden komparatiivin kehityslinjoja suomessa ja virossa. Päivi Rintala (päätoim.): *Kielen ja kulttuurin Satakunta. Juhlakirja Aimo Hakasen 60-vuotispäiväksi 1.11.1995*, 190–221. Turun yliopisto, Turku.
- Raadik, Maire 1993: Mis vahe on sõnadel eri ja erinev? *Hommikuleht* 24.9.1993, 11–12. Saatavilla <http://keeleabi.eki.ee/artiklid/erinev.html> [viitattu 22.2.2020].
- Ross, Kristiina 1988: *Instruktiiv läänemeresoome keeltes*. Valgus, Tallinn.
- Schütze, Carson T. 2016: *The empirical base of linguistics: Grammaticality judgments and linguistic methodology*. Language Science Press, Berlin. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3362734>
- Sirola-Belliard, Maija 2016: *Suomen komitatiivi. -ine ja kanssa*. Tampere University Press, Tampere. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0246-7>
- Uuspõld, Ellen 1966: *Määrusliku des-, mata-, nud-(~ nuna-) ja tud-(~ tuna-) konstruktiooni struktuur ja tähendus*. Tartu Riiklik Ülikool, Tartu.
- Vanhatalo, Ulla 2005a: *Kyselytestit synonymian selvittämisessä. Sanastotietoutta kielenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Vanhatalo, Ulla 2005b: Kas ja kuidas aitab eksperimentaalsemantika võrrelda lähisünonüümide tähendusi ning kasutust kahes keeles? [Sivunumeroimaton käsikirjoitus Vanhatalon (2005a) väitöstudkimuksen osatutkimuksena.]
- Ylikoski, Jussi 2018: Prolatiivi ja instrumentaali: suomen *-(i)tse* ja *-teitse* kieliopin ja leksikon rajamailla. *Sananjalka* 60, 7–27. <https://doi.org/10.30673/sja.69978>
- Ylikoski, Jussi 2019: The distributive “dwarf case” in Estonian. *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 43, 89–139.
- Ylikoski, Jussi 2020: Kielemme kääpiösijoista: prolatiivi, temporaali ja distributiivi. *Virittäjä* 124.

Estonian and Finnish distributive “dwarf cases” side by side

Jussi Ylikoski

This article is a comparative and contrastive analysis of three grammatical categories found on the border between nominal case inflection and adverb derivation in Estonian and Finnish, whose grammars customarily present the a system of 14 and 15 cases, respectively. This study takes a step outside the traditional paradigms, focusing on certain formations traditionally regarded as denominal adverbs. In Estonian, the previously underdescribed formations in *-ti* have a distributive meaning (e.g., *maakonniti* ‘across provinces; by provinces’, *suviti* ‘in the summer’), whereas their Finnish cognates in *-(i)ttain/- (i)ttäin* (e.g., *maakunnittain* ‘across provinces; by provinces’) have somewhat more restricted functions. As for distributive (repetitive) temporal functions, formations with *-isin* (e.g., *kesäisin* ‘in the summer’) are used instead.

This article is built upon the recent descriptions of the case-like features of the Estonian distributive and the Finnish distributive and temporal, provisionally characterised as “dwarf cases”, which is analogous to dwarf planets. While previous studies are mainly corpus-based descriptions of one single language at a time, the present study focuses on a comparison of the dwarf cases in question. Moreover, the findings of these previous, corpus-based studies are complemented with experimental data: the main findings of the present article are based on the results obtained from two questionnaires surveying native-speaking university students of Estonian (40 informants) and Finnish (39 informants).

The questionnaires were nearly identical in the two related languages, both consisting of 29 sentences which were mostly based on authentic sentences with case-like distributives. The sentences were written nearly identically by translating some authentic Estonian sentences to Finnish, and vice versa. The informants were then asked to evaluate the grammaticality of each sentence on a four-grade scale, ranging from completely unacceptable to fully acceptable.

Special attention is given to the syntactic properties of the dwarf cases, as corpus data show that their syntax differs starkly from that of ordinary adverbs. It is argued that the distributives are not fully denominal forms, but rather show many features characteristic of nouns: they may be accompanied by relative clauses, genitives and adjectival modifiers. The surveying shows that the findings largely concur with and confirm the overall picture that the corpus data has revealed. Most importantly, grammaticality judgments are in clear correlation with the frequency of various case-like properties in authentic language use. The dwarf cases in both Estonian and Finnish quite often are modified by genitives and relative clauses, and these kinds of NPs are also accepted by most speakers:

Estonian

Malli-d erine-vad riigi-ti ja ka Eesti maakonni-ti.
 template-PL differ-3PL state-DISTR and also Estonia.GEN province-DISTR
 ‘The templates differ by country and also by Estonian county.’

Finnish

Malli-t eroa-vat ma-ittain ja myös Suome-n maakunn-ittain.
 template-PL differ-3PL state-DISTR and also Finland-GEN province-DISTR
 ‘The templates differ by country and also by Finnish region.’

Estonian

Kobarpeavalu-d esine-vad perioodi-ti,
 cluster.headache-PL occur-3PL period-DISTR
mis või-vad kesta 4–8 nädala-t.
 REL.PL may-3PL last-INF 4–8 week-PART

Finnish

Sarjoittais-ta päänsärky-ä esiintyy jakso-ittain,
 clustered-PART headache-PART occur.3SG period-DISTR
jotka voi-vat kestää 4–8 viikko-a.
 REL.PL may-3PL last-INF 4–8 week-PART

‘Cluster headaches occur in a period that may last from 4 to 8 weeks.’

The main differences between Estonian and Finnish are seen in the use and acceptability of adjectival modifiers of nouns in phrases, such as *teatud teemavaldkonni-ti* [certain.SG.NOM thematic.area-DISTR] in Estonian and *tiety-in aihealue-ittain* [certain-PL.INSTR thematic.area-DISTR] in Finnish (both meaning ‘by/across certain thematic areas’). As seen in the glosses, the nominative singular *teatud* in Estonian is uninflected, whereas the Finnish *tietyin* partly agrees with the distributive ‘by being in the plural instructive (-in), a case clearly related to the rise of the distributive in -(i)ttain/-(i)ttäin.

Regardless of many deviations from the most prototypical morphological cases in Estonian and Finnish, the three dwarf cases described in this study are shown to deviate from the most prototypical adverbs as well. This study reinforces the view that the inflection–derivation interfaces of Estonian and Finnish nouns is far from clear-cut.

Liitteet 1 ja 2

Liitteet 1 ja 2 ovat muokatut versiot käytetyistä kyselylomakkeista, joihin vastasi 39 suomenkielistä (liite 1) ja 40 vironkielistä (liite 2). Alkuperäisten lomakkeiden rastittavat neliöt on korvattu vastausrastien lukumäärillä. Lisäksi lauseiden esittämisjärjestystä on muutettu seuraavasti: Alkuperäisessä vironkielisessä lomakkeessa tutkitut lauseet esitettiin aakkosjärjestyksessä ja suomalaiset lauseet noudattivat samaa järjestystä; näin ollen muutamien kysymysten osalta lähes identtisten lauseiden parit (esimerkiksi *Analyysissä tutkitaan yritykseen vaikuttavia makrotason tekijöitä tietyittäin aihealueittain ja – – tietyin aihealueittain*) olivat selvästi näkyvissä. Näissä liitteissä arvioidut lauseet on havainnollisuuden vuoksi järjestetty uudelleen sen mukaan, kuinka paljon ne ovat saaneet varauksettomia (OK) tai toissijaisesti varauksellisia hyväksyntöjä (?, ??). Vaihtoehtoinen tapa analysoida ja järjestää lauseet olisi laskea niiden saamat keskiarvosanat, mutta erot edellä kuvattuun lajitteluvaihtoehtoon ovat vähäisiä. Huomattavimpia erot ovat muutamassa tapauksessa, joissa lauseen arvion keskiarvo poikkeaa siitä, mihin hyväksyntöjen jakauma silmämääräisesti näyttäisi viittaavan; selvyuden vuoksi nämäkin laskelmat käyvät ilmi liitteistä 1 ja 2, joissa kunkin lauseen keskimääräinen arvio on merkitty lihavoinnilla.

Tällä alueella eri rypälelajikkeiden viljely on perinteisesti jakautunut eri kylittäin.	7	16	12	4
Vaihtoehtoisesti asiantuntijat voivat ilmaista mielenkiintonsa alla mainituin aihepiireittäin.	5	15	10	9
Kiertelen satunnaisin viikonloppuisin Hämeenlinnan ja ympäristön baareja.	3	11	11	14
Johtokunta kokoontuu tässä salissa lähes joka torstaisin.	3	9	13	14
Haluaisin kierrellä autolla kotiseutuani lämpimin kesäöisin ja nauttia siitä yksin.	2	8	13	16
Ensi vuonna luentoja aletaan pitää joka kuukauden toisen viikon tiistaisin.	1	10	17	11
Johtokunta kokoontuu tässä salissa joka torstaisin.	–	9	10	20
Johtokunta kokoontuu tässä salissa tietyin torstaisin.	–	7	15	17
Laulut jakautuvat musiikillisittain tyylipiirteittäin moneen alatyyppiin.	–	4	9	26
Analyysissä tutkitaan yritykseen vaikuttavia makrotason tekijöitä tietyittäin aihealueittain.	–	2	11	26
Professorin nimikkeellä on erilaisia merkityksiä erilaisin maittain.	–	2	10	27
Sotilaat seisoivat suoristetuin seläkkäin.	–	2	3	34
Rakastunut pari tanssi hiostunein kaulakkain.	–	1	11	27
Haluaisin kierrellä autolla kotiseutuani lämpimisin kesäöisin ja nauttia siitä yksin.	–	–	5	34

Liite 2

Uurin eesti keele võimalikke ja võimatuid kasutusviise. Kasutan selles küsitlusankeedis antud vastuseid oma uurimustes. Vastamine on täiesti vabatahtlik.

Mis on sinu **emakeel(ed)**? eesti keel 40 muu: [–]

Palun unusta grammatika reeglid, mida koolis õppinud oled, ja ütle oma keelevaistu järgi oma arvamused allpool olevatest lausetest, eriti paksu kirjaga osadest. Märki ristiga igale reale.

OK = täiesti OK ? = natuke ebatavaline ?? = väga kummaline
* = võimatu

	OK	?	??	*
Nad ei olnud valmis töötama laupäeviti, mis on adventistide jaoks jumalateenistusepäevaks.	33	3	2	2
Kobarpeavalud esinevad periooditi, mis võivad kesta 4–8 nädalat.	29	10	1	–
Mallid erinevad riigiti ja ka Eesti maakonniti.	28	11	1	–
Tüdruk seisis suletud silmi.	28	6	4	2
Uuringus osaleti piirkonniti, mida on kokku üle kahesaja.	26	11	3	–
Aga suviti, mis on ühtlasi ka minu lemmikaastaeg , käin Ridali Lennuklubis lendamas.	25	13	1	1
Analüüsis uuritakse ettevõtteid mõjutavaid makrotaseme tegureid teatud teemavaldkonniti.	20	15	4	1
Tõsi küll, saak võib varieeruda päris palju eri sorditi ja eri paikades.	19	15	3	3
Professori nimetusel on erinevad tähendused eri riigiti.	18	15	6	1
Alljärgnevas tabelis esitatakse biokütuste tarbimine Euroopa Liidu liikmesriigiti 2016. aastal.	17	15	7	1
Raadiosaadet teeme meeskonniti, mida on 3–4 , seega igaüks saab osaleda umbes kord kuus.	16	13	9	2
Järgmisel aastal hakkavad loengud toimuma iga kuu teise nädala teisipäeviti.	15	19	4	2
Teise võimalusena võivad eksperdid üles näidata oma huvi allpool nimetatud valdkonniti.	12	15	10	2
Küll on aga võimalik võrrelda tunnitasusid ametialati ja ametiala pearühmiti.	12	11	10	7
Anna jooksis hõljuvi hõlmu.	11	7	12	10
Kohtume ikka paaris nädalate reedeti.	10	17	7	6

Juhtkond koguneb selles saalis teatud neljapäeviti .	10	11	11	8
Armunud paar tantsis higistunud kaelakuti .	4	5	17	14
Selles piirkonnas on eri viinamarjasortide kasvatamine traditsionaalselt jagunenud eri külati .	3	14	15	8
Sõdurid seisid sirgestatud seljakuti .	3	5	16	16
Laulud jagunevad muusikaliste stiilijooniti mitmesse alamtüüpi.	2	8	18	12
Laulud jagunevad muusikalise stiilijooniti mitmesse alamtüüpi.	1	4	19	16
Tahaksin oma sünnikohas soojade suveöösi autoga ringi sõita ja seda üksinda nautida.	1	4	16	19
Analüüsis uuritakse ettevõtteid mõjutavaid makrotaseme tegureid teatute teemavaldkonniti .	1	3	8	28
Juhtkond koguneb selles saalis iga neljapäeviti .	–	5	7	28
Tahaksin oma sünnikohas sooja suveöösi autoga ringi sõita ja seda üksinda nautida.	–	4	16	20
Käin juhusliku nädalavahetuse ti Pärnu ja ümbruskonna baarides.	–	3	13	24
Juhtkond koguneb selles saalis peaaegu iga neljapäeviti .	–	3	9	28
Professori nimetusel on erinevad tähendused erinevate riigiti .	–	1	11	28